

Gada pārskats par rasisma un ksenofobijas situāciju ES dalībvalstīs

EUMC 2006

KOPSAVILKUMS

Priekšvārds 2006. gada pārskatam

Šis gada pārskats par 2005. gadu ir pirmais, kas aptver pilnu gadu kopš ES paplašināšanās 2004. gadā. Fakts, ka ievērojams skaits romu dzīvo vairākās Centrāleiropas un Austrumeiropas jaunajās dalībvalstīs, nozīmē, ka pašlaik diskriminācijas jautājumiem saistībā ar romiem *EUCM* pārskatos, tostarp šī gada pārskatā, tiek pievērsta pastiprināta uzmanība kā tēmai. Turklāt, kā norādīts pārskatā, situācija ar romu kopienu vēl joprojām ir rūpju tēma ar augstu prioritāti Eiropas Savienības politiskajā darba kārtībā.

Vairāki notikumi 2005. gadā kalpoja kā indikators tādām problēmām kā atstumtība, diskriminācija un integrācija ES. Jūlijā britu musulmaņu pašnāvnieki-spridzinātāji uzbrukumos Londonas sabiedriskā transporta sistēmai nogalināja vairāk nekā 50 cilvēkus, bet vairākus simtus cilvēku ievainoja. Sākotnēji tas veicināja “ticības naida” noziegumu pieaugumu Apvienotajā Karalistē, bet, kā par noziegumu sekām vēlāk tika secināts *EUMC* pārskatā, politisko un kopienu līderu ieņemtā stingrā nostāja gan uzbrukumam nosodišanā, gan musulmaņu tiesību aizstāvēšanā, izskatās, ir spēlējusi zināmu lomu šādu uzbrukumam samazinājumā turpmākajos mēnešos. 2005. gads bija ievērojams arī ar vardarbīgiem masu nemieriem Francijas pilsētu priekšpilsētās oktobrī un novembrī. Pārsvarā šajos nemieros bija iesaistīti jauni Ziemeļāfrikas izcelsmes vīrieši, kas veicināja debates par šādu jaunu vīriešu atsvešinātību no sabiedrības, diskrimināciju un atstumtību, kas viņiem bieži jāpiedzīvo, it īpaši nodarbinātības jomā. Pamatā situāciju ietekmē bailes un aizdomas, nepiederības izjūta un pieredze. Vēl nekad nav bijusi tik steidzama vajadzība pēc saskaņotas rīcības īstenošanas, sabalansētas informācijas, iespēju un ierobežojumu noskaidrošanas, sabiedrisko likumu un noteikumu izstrādāšanas, lai nodrošinātu, ka etniskās, kultūras un reliģiskās minoritātes un iedzīvotāju vairākums var dzīvot kopā mierīgi, pamatojoties uz cilvēktiesību ievērošanu.

2005. gada notikumi norāda politiskās vadības rīcību nozīmi dalībvalstī. Pirmkārt, politiskajiem līderiem ir atbildība savtīgi neizmantot šādus vardarbīgus incidentus par līdzekli īstermiņa politiskā kapitāla veidošanai. Tikpat svarīgi ir, lai viņi savā dalībvalstī sniedz skaidru atbalstu tiem pasākumiem, kas paredzēti aktīvai diskriminācijas apkarošanai, tādejādi samazinot atsvešinātības un atstumtības draudus sektoros, kas ietekmē Eiropas jauniešus. It īpaši viņiem redzamā veidā ir jāatbalsta valstu diskriminācijas novēršanas pasākumi, kurus pieprasa diskriminācijas novēršanas direktīvas, tajās valstīs, kur atbildes reakcija uz tiem ir bijusi lēna, tādēļ rezultātā ir izskanējusi ziņa, ka diskriminācija kā problēma netiek uztverta nopietni.

Lielās atšķirības starp dalībvalstīm prioritātēs, ko tās piešķir rasisma un diskriminācijas apkarošanai, ir viens no šī pārskata novērojumiem. Pārskatā ir aprakstīta situācija dalībvalstīs līdz 2005. gada beigām attiecībā uz abu diskriminācijas novēršanas direktīvu transponēšanu un norādīts, ka saskaņā ar Eiropas Kopienas Tiesas paziņojumu četras dalībvalstis nav pieņēmušas visus nepieciešamos noteikumus, lai izpildītu Rasu vienlīdzības direktīvu, lai gan transponēšanas termiņš tām bija 2003. gada jūlijs. Pārskatā arī norādīts uz to, cik

Ļoti atšķirīgus pasākumus dalībvalstīs veikušas, lai nodrošinātu īpašas iestādes izveidošanu, kas veicinātu vienlīdzīgu attieksmi kā to paredz Rasu vienlīdzības direktīva. Dažās valstīs līdz 2005. gada beigām šādas iestādes nav izveidotas vispār. Savukārt citās dalībvalstīs ir ne tikai izveidotas šādas iestādes, bet tām arī ir piešķirtas tādas pilnvaras palīdzēt diskriminācijas upuriem, kas pārsniedz minētajā direktīvā prasītos obligātos standartus.

Pārskatā aprakstīto rasu diskriminācijas un rasistisko noziegumu problēmu kontekstā *EUMC* pieprasa labākus datu vākšanas mehānismus, kas palīdzētu noteikt un apkarot šo parādību, kā arī, lai pozitīvi pasākumi dalībvalstu rasu/etnisko vienlīdzību politikās tiktu iekļauti kā neatņemama sastāvdaļa. Ņemot vērā, ka 2007. gads ir pasludināts par “Vienlīdzīgas iespējas visiem” gadu, šajās jomās uzlabojumu klāsts būtu īpaši atbilstošs.

Šis *EUMC* 2006. gada pārskats ir veidots pēc iepriekšējo gadu pārskatu struktūras, jo atspoguļo izaugsmi piecās tematiskajās jomās: nodarbinātība, mājokļi, izglītība, rasistiskā vardarbība un noziegumi un 2005. gada tiesiskās un institucionālās iniciatīvas, kas būtiskas rasisma un diskriminācijas jautājumiem. Tāpat kā pagājušā gada pārskatā, katrai no šīm piecām tematiskajām jomām ir veltīta atsevišķa nodaļa. Tomēr šogad sperts vēl viens solis uz priekšu – vēl viena nodaļa, kurā ir aprakstīti būtiskākie sasniegumi 2005. gadā ES un Eiropas Komisijas līmenī, nevis tikai individuālu dalībvalstu līmenī.

EUMC turpinās atbalstīt Eiropas Savienību un tās dalībvalstis to centienos veicināt integrāciju, cīnīties pret rasismu un diskrimināciju un demonstrēt daudzveidības un vienlīdzības pozitīvo vērtību; tas turpina atbalstīt Eiropas Komisiju tās darbā pie integrācijas un vardarbīgā radikālisma apkarošanas.

Visbeidzot, mēs vēlētos pateikties Vadības padomei un *EUMC* darbiniekiem par to atbalstu, uzņemtajām saistībām un svarīgo darbu, ko viņi veikuši pēdējos 12 mēnešos.

Anastasija Krikli (*Anastasia Crickley*)
Vadības padomes priekšsēdētāja

Beāte Vinklere (*Beate Winkler*)
EUMC direktore

Saturs

1.	levads.....	7
2.	Tiesiskās un institucionālās iniciatīvas	10
3.	Rasisms un diskriminācija nodarbinātībā	12
4.	Rasisms un diskriminācija mājokļu jomā	15
5.	Rasisms un diskriminācija izglītībā.....	17
6.	Rasistiskā vardarbība un noziegumi.....	19
7.	ES notikumi politikā un likumdošanā	21
8.	Secinājumi.....	23
9.	Atzinumi.....	33

1. Ievads

2006. gada pārskats aptver informāciju un notikumu attīstību 2005. gadā 25 ES dalībvalstīs attiecībā uz rasisma, ksenofobijas, antisemitisma un pret musulmaņiem vērstu izpausmju parādību un atbildes reakcijām. Tāpat kā pagājušā gada pārskatā, arī šajā ir apskatītas piecas tematiskās jomas: likumdošana, nodarbinātība, mājokļi, izglītība un rasistiskā vardarbība un noziegumi. Datus un informāciju ir savākuši EUMC 25 valsts galvenie punkti (katrā dalībvalstī viens), kuri EUMC piegādā datus ar kopīgu nosaukumu katrā no piecām tematiskajām jomām. Šajā gadā pirmo reizi ir sniegta viena papildnodaļa, proti, pārskats par Eiropas Kopienas uzsāktajām iniciatīvām 2005. gadā, kas attiecas uz rasisma, diskriminācijas un ksenofobijas jautājumiem Eiropā.

2005. gada laikā notika vairāki dramatiski notikumi, kas veicināja debates par imigrantu un minoritāšu atstumtības, diskriminācijas un integrācijas problēmām ES. It sevišķi jāatzīmē spridzināšanas uzbrukumu virkne 7. jūlijā Londonas sabiedriskā transporta sistēmai, kad tika nogalināti 52, bet ievainoti vairāki simti cilvēku. Spridzinātāji bija jauni britu musulmaņu vīrieši. 21. jūlijā notika vēl četri uzbrukumu mēģinājumi Londonas transporta sistēmai, kuros ievainoto vai nogalināto nebija. Pagājušā gada EUMC gada pārskatā¹ tika dota atsauce uz iepriekšējā gada notikumiem – Madrides vilciena spridzināšana 2004. gada martā un Teo van Goga (*Theo van Gogh*) slepkavība Amsterdamā – abus noziegumus veica radikālie islāmisti, un abi noziegumi noveda pie vardarbīgiem incidentiem vairākās valstīs, kas galvenokārt bija vērsti pret musulmaņiem un mošejām. Līdzīgi 2005. gadā Apvienotā Karaliste kā spridzināšanas sekas piedzīvoja “ticību naida” to noziegumu skaita pieaugumu, kas vērsti pret musulmaņiem, taču, kā redzams šī pārskata 6. nodaļā sniegtajā analīzē, līdz nākošā mēneša beigām ziņoto incidentu skaits bija nokrities līdz “normālam” līmenim.

2005. gada novembrī EUMC publicēja pārskatu² par uzbrukumu atstāto ietekmi, kurā bija secināts, ka: “politisko un kopienu līderu ieņemtā stingrā nostāja gan uzbrukumu nosodīšanā, gan musulmaņu likumīgo tiesību aizstāvēšanā ievērojami samazināja šādus [rasistiskus] incidentus”. Kopienu un politiskie līderi ātri reaģēja un nošķīra dažu britu musulmaņu spridzinātāju darbības no musulmaņu kopienas kopumā. Šo ziņojumu uztvēra un atkātoja gan britu, gan ārzemju plašsaziņas līdzekļi, un tas palīdzēja nepadarīt Lielbritānijas musulmaņu kopienu par “dēmoniem”, kā arī neizraisīt fundamentālus jautājumus par “multikulturālas sabiedrības” eksistenci. Svarīgi atzīmēt, ka apsekojumā, ko veica kompānija MORI

---

¹ Skatīt galvenā pārskata 1. pielikumu par gada pārskatu metodoloģijām.

² EUMC (2005) 2005. gada 7. jūlija Londonas spridzināšanas uzbrukumu ietekme uz musulmaņu kopienām ES, Vīne (*The Impact of 7 July 2005 London Bomb Attacks on Muslim Communities in the EU, Vienna*): EUMC . <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/London/London-Bomb-attacks-EN.pdf>.

mēnesi pēc Londonas spridzināšanas, 62 procenti aptaujāto piekrita, ka ‘multikulturālisms padara Lielbritāniju par labāku dzīves vietu’.³

2005. gads dramatiski izcēlās arī ar pilsētu nemieriem Francijā, kas sākās oktobra beigās un turpinājās līdz novembra vidum. Šajos nemieros, kas notika Parīzes un citu Francijas pilsētu priekšpilsētās, galvenokārt bija iesaistīti jauni Ziemeļāfrikas izcelsmes vīrieši. Šī trakošana noveda pie simtiem transportlīdzekļu un īpašumu ļaunprātīgas dedzināšanas naktīs. Neskaitāmās šādu nemieru cēloņu analīzēs, kas pēc tam tika veiktas, atkal un atkal “uzpeldēja” tēma par liela skaita jauno priekšpilsētu iedzīvotāju atsvešinātību no sabiedrības, un viņu pieredzi attiecībā uz atstumtību un diskrimināciju nodarbinātības jomā. Pierādījumi par šo parādību 2005. gadā ir sniegti gada pārskata 3. nodaļā, tostarp statistikas rādītāji par nevienlīdzību nodarbinātības jomā ES dalībvalstīs, veidi, kādā informācija par diskrimināciju nonāk sabiedrības uzmanības lokā, piemēri par šīs diskriminācijas izpausmes veidiem. Nodaļā ir arī minēti 2005. gadā veikto pētījumu fakti, kuros redzams, ka to cilvēku vidū Francijā, kā arī daudzās citās ES valstīs, kuru izcelsmes valsts neatrodas ES, ir daudz augstāks bezdarba līmenis nekā ES pilsoņu vidū, pat ja to izglītības līmeņi ir līdzīgi.

2005. gadā arī Parīzes viesnīcās un daudzdzīvokļu mājās, kurās dzīvoja imigranti, notika vairāki ugunsgrēki, divi – augustā, nogalinot vairāk nekā 20 cilvēkus, viens – aprīlī ar līdzīgu upuru skaitu. Daudzi no tiem, kuri aizgāja bojā, bija bērni, bet vairākums ģimeņu bija no Āfrikas. Šie incidenti skaudri pievērsa sabiedrības uzmanību atbaidošajiem mājokļu apstākļiem, kādos jādzīvo daudziem imigrantiem. Gada pārskata 4. nodaļā ir aplūkota migrantu un minoritāšu mājokļu situācija Eiropā 2005. gadā, aprakstot migrantu un minoritāšu kopienu piedzīvotās nevienlīdzības un segregācijas veidu, kā arī tiešas un netiešas diskriminācijas izpausmes, kurām tie tiek pakļauti.

Tomēr augstāk minētajiem notikumiem nevajadzētu novērst uzmanību no fakta, ka diskriminācijas parādība ir daļa no daudzu eiropiešu ikdienas dzīves neatkarīgi no augsta profila notikumu atgadījumiem. Šajā sakarībā gada pārskata 5. nodaļā ir aprakstītas diskriminējošās prakses un struktūras izglītībā, it īpaši uzsverot segregācijas problēmu izglītībā, kā arī romu kopienu cilvēku nestabilo situāciju attiecībā uz to mācību sekmēm un diskriminējošo attieksmi, ar kādu tiem jāstopas. Piedevām 5. nodaļā ir apspriesti jaunākie notikumi politikās un debatēs attiecībā uz reliģiskajiem simboliem izglītībā, nobeigumā sniedzot labas prakses piemērus, kas tika īstenoti 2005. gadā, lai veicinātu antirasistisku attieksmi un uzlabotu migrantu un minoritāšu situāciju izglītības sektorā.

Nodarbinātības, mājokļu un izglītības tematiskajās jomās pastāvošās nevienlīdzības sakarībā it īpaši svarīga ir ES vienlīdzību direktīvu transponēšana. Gada pārskata 2. nodaļā tiek apskatīts, kāds ir Rasu vienlīdzības direktīvas un Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas transponēšanas statuss ES dalībvalstīs. Vēl 2. nodaļā ir sniegta informācija par stāvokli attiecībā uz īpašo iestāžu izveidošanu, kas

---

³ MORI, 2005. gada 10. augusts. Skatīt http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4137990.stm.

paredzētas vienlīdzīgas attieksmes veicināšanai dalībvalstīs, kā arī par labu praksi attiecībā uz vienlīdzīgu attieksmi un integrāciju.

2005. gada notikumi skaidri parādīja, ka pietrūkst datu, kas varētu konkrētus notikumus padarīt pārskatāmākus vai izskaidrojamākus. Šis datu trūkums attiecas uz visām tematiskajām jomām, kas ir apskatītas gada pārskatā, bet it īpaši pamanāms ir atšķirīgajā rasistiskās vardarbības un noziegumu statistikas datu kvalitātē; dažos gadījumos šādu datu nav vispār. Tādēļ 6. nodaļā ne tikai ir sniegta informācija par rasistiskās vardarbības un noziegumu tendencēm dalībvalstīs (kur tā ir pieejama), bet ir arī apspriests pašreizējais datu vākšanas statuss ES dalībvalstīs. Īpaša uzmanība ir pievērsta neaizsargātajām grupām, tādām kā patvēruma meklētāji un bēgļi, kā arī romu, musulmaņu un ebreju indivīdi un kopienas, kā arī izcelta laba prakse attiecībā uz policijas darbību un datu vākšanu, rasisma un ekstrēmisma novēršanu un palīdzības un vadības sniegšanu upuriem.

Rasisma apkarošana turpina būt joma, kurā Eiropas Savienība veic plašu darbību klāstu. Gada pārskata 7. nodaļā ir sniegts šo darbību pārskats par 2005. gadu. Šeit tiek apskatīti solidaritātes un pamattiesību aizsardzības jautājumi, kā arī īpašā uzmanība, kādu Eiropas institūcijas ir pievērsušas romu kopienu situācijai ES dalībvalstīs. Turklāt Eiropas Savienības darba kārtībā kā prioritāri ir iekļauti jautājumi par brīvību un drošību. Šajā sakarībā ES turpina strādāt, lai apkarotu vardarbīgo radikālismu. Komisija arī turpina darbu pie tā, lai izstrādātu savu Paziņojumu par imigrantu integrācijas kopīgu darba kārtību, veicinot integrācijas kopīgos pamatprincipus, kurus 2004. gadā pieņēma Padome.

Turpmākās sešas iedaļas apkopo *EUMC* 2006. gada pārskata sešas galvenās tematiskās nodaļas.

2. Tiesiskās un institucionālās iniciatīvas

Divu diskriminācijas novēršanas direktīvu transponēšanas process ir pabeigts vai notiekošs, vairākumā ES dalībvalstu tiesību aktu projekts ir iesniegts parlamentā. Taču 2005. gadā EKT lēma, ka Somija, Luksemburga, Vācija un Austrija nav pieņēmušas visus normatīvos un administratīvos aktus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu atbilstību Rasu vienlīdzības direktīvai pirms transponēšanas termiņa beigām – 2003. gada 19. jūlijam. EKT arī lēma, ka Luksemburga līdz nepieciešamajam datumam nav transponējusi Nodarbinātības vienlīdzības direktīvu. (10 ES dalībvalstīm bija vēlāks transponēšanas termiņš nekā 15 ES dalībvalstīm.)

Dažās dalībvalstīs var pamanīt problēmas saistībā ar transponēšanas procesu un novērot politiskās debates, kas norāda, ka attiecībā uz direktīvu transponēšanu pastāv būtiskas domstarpības. Čehijas Republikā un Vācijā parlamenta augšpalāta noraidīja ierosināto likumprojektu direktīvu transponēšanai. Luksemburgā *Conseil d'Etat* publicēja kritisku viedokli par ierosināto likumprojektu direktīvu transponēšanai. Latvijā un Maltā galvenie tiesību akti par vienas vai abu direktīvu transponēšanu vēl joprojām ir pieejami tikai projekta formā, gaidot, kad tos pieņems parlamentā. Igaunijā un Polijā netika pamanīta neviena nozīmīga likumdošanas darbība attiecībā uz direktīvu transponēšanu.

Specializētās iestādes

Bija arī problēmas saistībā ar specializētas vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas iestādes pieejamību saskaņā ar Rasu vienlīdzības direktīvas 13. pantu. Čehijas Republikā, Vācijā, Luksemburgā un Maltā līdz 2005. gada beigām neviena īpaša iestāde izraudzīta nebija. Polijā pagātnē tāda iestāde bija, bet tā beidza pastāvēt 2005. gada novembrī.

Tomēr vairākumā dalībvalstu tika iecelta specializēta vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas iestāde. Attiecībā uz šo iestāžu pilnvarām ir pamanāms, ka dažas no tām sniedz palīdzību diskriminācijas upuriem tādā veidā, ka veic tiesisku rīcību, kas pārsniedz Rasu vienlīdzības diskriminācijas pieprasītos obligātos standartus – kā tas ir Beļģijā, Īrijā, Latvijā, Ungārijā, Austrijā, Slovākijā, Somijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē.

Ievērtības cienīga ir Ungārijas “Vienlīdzīgas attieksmes iestāde” ar savām ārkārtīgi plašajām pilnvarām diskriminācijas upuru atbalstīšanā. Tā var iesaistīties administratīvo lēmumu pārsūdzībā; pirms tiesas pārstāvēt diskriminācijas upuri; var uzsākt tiesisku darbību sabiedrības interesēs, lai aizstāvētu personu un grupu tiesības. Cits piemērs par īpašu iestādi ar spēcīgām pilnvarām diskriminācijas upuru aizstāvēšanai ir Slovākijas Nacionālais Cilvēktiesību centrs. Pateicoties plašajām pilnvarām sniegt diskriminācijas upuriem tiesisko palīdzību, šīs iestādes atrodas labā pozīcijā, lai pozitīvi sekmētu diskriminācijas novēršanas tiesību aktu efektivitāti dalībvalstīs.

3. Rasisms un diskriminācija nodarbinātībā

Ar diskriminācijas novēršanas tiesību aktu īstenošanu, ar to, ka arvien vairāk lietu tiek nodotas tiesā, kā arī ar arvien plašāk veiktu un izplatītu izpēti par diskrimināciju, ir iegūti pierādījumi, ka iepriekšējie vispārējie pieņēmumi par to, ka nodarbinātības nevienlīdzības galvenais iemesls ir imigrantu izglītības trūkums un citi trūkumi, tiek atspēkoti ar pieaugošu informētību par diskriminācijas esamību un nepieciešamību to apkarot.

2005. gadā tika minēti vairāki notikumi, kas rosināja domāt, ka vairākumā dalībvalstu politikas veidotāju apziņā pieaug informētība par diskrimināciju un nepieciešamību kaut ko darīt šajā sakarībā, tostarp jaunas iniciatīvas par oficiālās statistikas vākšanu vai tādas izpētes noorganizēšanu, kas vēl precīzāk noteiktu problēmas mērogu un dabu.

“Etnisko datu” problēma

Vispārējais etniskās izcelsmes datu trūkums nozīmē samazinātu spēju novērtēt politikas, kas vērstas pret rasismu. Dažās dalībvalstīs tas nekādi neveicina diskriminācijas apzināšanos. Tomēr ir pazīmes, ka dažas dalībvalstis uz etniskās izcelsmes datu reģistrēšanu raugās daudz atsaucīgāk nekā iepriekš. Piemēram, Francijā tika ziņots, ka dažos oficiālos apskatos tagad tiek izmantotas kategorijas, kas vairāk līdzinās šiem mainīgajiem. Tika arī novērots, ka daži Francijas darba devēji sāk ņemt vērā sava personāla un amatu kandidātu “izcelsmes daudzveidību”.

Šajā sakarībā ir arī svarīgi, ka Francijā Nacionālā komisija par informācijas brīvību (*Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL)*) 2005. gada rekomendācijā paziņoja, ka Francijas datu aizsardzības tiesību akti nekavē noteiktas informācijas, kas saistīta ar indivīdu etnisko izcelsmi, “pagaidu” vākšanu vienīgi un tikai diskriminācijas novēršanas nolūkā, ja tiek nodrošināti atbilstoši aizsardzības pasākumi, kas nodrošina statistikas anonimitāti.

Diskriminācijas pārbaudes un informētība

Ja esošajā statistikā nav pieejami etniskās izcelsmes mainīgie, izpēte var sniegt dažus neesošos datus un tie, kas vēlas noteikt nevienlīdzības procesus, var to izmantot. Pagājušā gada pārskatā bija sniegti daudzi piemēri par “diskriminācijas pārbaudes” izpētes metodes izmantošanu dažās dalībvalstīs. Šī metode balstās uz to, ka saskaņots/līdzīgs darba kandidātu pāris tiek izmantots, lai pārbaudītu, vai darba piedāvājums vai atteikums ir balstīts uz etniskumu vai ādas krāsu. Turpretī šā gada pārskatā ir minēta tikai viena šāda pārbaude. Taču varbūt nozīmīgi ir tas, ka 2005. gadā gan Zviedrijas, gan Francijas varas iestādes uzaicināja Starptautisko darba organizāciju (*ILO*) veikt diskriminācijas pārbaudes programmu vairākās pilsētās, bet par rezultātiem paziņot 2006. gadā. Iepriekšējos gados abas šīs valstis dažādu iemeslu dēļ atteicās no iespējas piedalīties tādos eksperimentos. Šādu

notikumu attīstību varētu uzskatīt par turpmāku norādi uz to, ka oficiāli tiek atzīta nepieciešamība nopietni risināt diskriminācijas problēmu nodarbinātībā, kā arī datu vākšanas nozīme.

“Upuru apsekojuma” izmantošana

Kamēr diskriminācijas pārbaudes sniedz “objektīvu” norādi par diskriminācijas parādību, lai iegūtu subjektīvu skatījumu, var izmantot arī izpēti, īpaši, veicot upuru uztveres un pieredzes apsekojumus. 2005. gadā par šādiem apsekojumiem tika ziņots daudzreiz vairāk kā iepriekšējā gadā. Piemēram, visi apsekojumi, kas veikti ar krieviski runājošajiem Igaunijā, imigrantiem Dānijā, turkiem Vācijā, serbiem un bosniešiem Slovēnijā un somāliešiem, krieviem, igauņiem un vjetnamiešiem Somijā, uzrāda diskriminācijas pieredzi. Francijā imigranti un imigrantu pēcteči ziņoja, ka regulāri tiek pakļauti negatīvai attieksmei saistībā ar to izcelsmi, ādas krāsu, vārdu vai runu. Jūtīgums pret šāda veida pieredzi ir lielāks otrajai, jaunākajai paaudzei, lai gan vecākā, pirmā paaudze noteikti ir pieredzējusi daudz smagāku neiecietīgu attieksmi un negatīvu pieredzi.

Juridiskais statuss un neaizsargātība

Jautājums par juridisko statusu ir tieši saistīts ar imigrantu un minoritāšu integrācijas un vienlīdzības jautājumiem. Piekļuve darba tirgum ir tieši saistīta ar to, kāda veida darba vai uzturēšanās atļauja ir migrantu strādniekam. Juridiskais statuss var būt noteicošais attiecībā uz to, vai migrantiem ir atļauts mainīt darba devējus vai tautsaimniecības nozares.

Pat tad, kad trešo valstu iedzīvotāji ir likumīgi un pastāvīgi kādas dalībvalsts iedzīvotāji, normatīvie akti ierobežo to piekļuves tiesības nodarbinātībai. Lai gan trešo valstu iedzīvotājiem nevar atņemt nodarbinātības iespējas, pamatojoties, piemēram, uz to etnisko izcelsmi vai reliģiju, pamatojoties uz to pilsonības statusu, tiem var liegt piekļuvi noteiktām darbu kategorijām, īpaši valsts sektorā.

2005. gadā bija vairāki ziņojumi par migrantu grupu strādniekiem, kas strādā juridiski nebrīvā situācijā un ir mazāk spējīgi pretoties pārmērīgai ekspluatācijai, tā, ka tradicionālā diskriminācijas novēršanas aizsardzība ir gandrīz nebūtiska. Dažreiz valdības var tieši un apzināti palielināt juridiski nebrīvu strādnieku grupu neaizsargātību, piemēram, gadījumā, kad ar vietējiem Kipras strādniekiem tika noslēgti jauni oficiāli līgumi, kas aizliedz šiem strādniekiem piedalīties jebkurā arodbiedrības vai politiskajā darbībā, piedraudot ar automātisku darba un uzturēšanās atļaujas likvidēšanu.

2005. gadā bija vairāki notikumi, kas lika komentētājiem uzsvērt obligāto darba apstākļu standartu saglabāšanas nozīmi tur, kur tiek nodarbināti migranti, lai izvairītos no rasistisko sarunu ģenerēšanas. Dīvos gadījumos 2005. gadā, divās dažādās valstīs, Īrijā un Nīderlandē, kur līdzīgas ārzemju strādnieku grupas tika nodarbinātas, lai aizstātu valsts strādniekus un strādātu par zemāku algu un

sliktākos darba apstākļos, radās bažas, ka pieaugs pret imigrantiem noskaņoto skaits.

4. Rasisms un diskriminācija mājokļu jomā

Imigrantu un etnisko minoritāšu situācija mājokļu jomā noteikti ir lielākā rūpe visām dalībvalstīm. Tiek veikti vairāki projekti un pasākumi, lai integrētu imigrantus un etniskās minoritātes. Neskatoties uz to, imigrantu, romu un patvēruma meklētāju mājokļu apstākļi ir un paliek problemātiski. Vairākās valstīs imigranti un romi dzīvo sliktākos un daudz bīstamākos mājokļos nekā valsts pilsoņi kopumā. Imigrantu un romu ģimenes, visticamāk, mājokļu tirgū saskaras ar lielāku diskrimināciju nekā pamatiedzīvotāji. Romu un klejotāju apmetnēs parasti trūkst atbilstošas infrastruktūras, bet tur, kur romi dzīvo pilsētu centros, mājokļi bieži ir zemas kvalitātes un ļoti nedroši.

Pēdējo gadu izmaiņas imigrantu plūsmas raksturā un veidos rada pavisam jaunu problēmu klāstu attiecībā uz mājokļiem, kas jārisina dalībvalstīm. Pierādījumi liecina, ka vairākās dalībvalstīs imigranti ir īpaši neaizsargāti pret iespējamību palikt bez pajumtes. Izskatās, ka patvēruma meklētāji un vecāka gada gājuma imigranti, kuriem nav veicies ar mājokli, veicina bezpajumtnieku skaita pieaugumu nepilsoņu vidū.

Sezonas strādniekus arī nopietni ietekmē mājokļu situācijas nestabilitāte. Ņemot vērā to īso uzturēšanās periodu valstī un neaizsargātību nodarbinātības tirgū, mājokļu risinājumi vēl ir jāmeklē. Mājokļu nodrošinājuma trūkuma viens no rezultātiem ir standartam neatbilstošu mājokļu pieaugums reģionos, kur dzīvo sezonas strādnieki.

Izvairīšanās no “geto”

Dažādu problēmu klāsts rodas no telpiskās segregācijas. Imigranti un etniskās minoritātes ir varbūtējie tādas segregācijas upuri, kuras visredzamākā izpausme ir “geto” veidošanās. Starp dalībvalstīm dažas ir uzsākušas programmas “getoizācijas” apkarošanai. Tomēr ir svarīgi spēt atšķirt pasākumus, kas domāti geto veidošanās apkarošanai, no piespiedu izvietošanas, jo abas šīs parādības ne vienmēr sakrīt. Tādēļ, kamēr “geto” veidošanās apkarošana ietver plašu pasākumu klāstu visās jomās – nodarbinātībā, izglītībā, mājokļu jomā, drošībā un tā tālāk – piespiedu izvietošana var vienkārši nozīmēt telpiskās izvietošanas modeļu maiņu, tai pat laikā nerisinot galvenās integrācijas problēmas.

Diskriminācijas pārbaudes un dati

Attiecībā par diskrimināciju mājokļu jomā ir ļoti maz datu. Tomēr “diskriminācijas pārbaudes” izpēte ir atklājusi, ka imigranti sastopas ar diferencētu attieksmi no nekustamo īpašumu aģentu un namīpašnieku puses. Lai gan dažās dalībvalstīs pārbaudes ir radījušas ētisku apsvērumu šaubas, ir acīmredzama tendence pieņemt šo metodi, lai izmērītu diskriminācijas līmeņus. Francijā pēc pilsētu nemieriem 2005. gada oktobrī–novembrī tiek apsvērta iespēja piemērot šo pārbaudi, lai iegūtu

priekšstatu par šķēršļiem, ar kuriem imigranti sastopas. Kopumā izskatās, ka diskriminācijas sūdzību skaits mājokļu jomā nav ticamākais rādītājs par patieso situāciju dalībvalstīs. Ja citus rādītājus, tādus kā telpiskā segregācija, mājokļu apstākļi vai nomas veidi, var uzskatīt par “pilnvarojumu” diskriminācijai mājokļu jomā, tie nav pamatoti uz tiešiem pierādījumiem. Kamēr citu pasākumu nav, pārbaudes ir un paliek kopumā efektīvs instruments datu vākšanai par tiešo diskrimināciju.

Informētība un “laba prakse”

Dalībvalstīs ir uzsāktas daudzas novatoriskas iniciatīvas pret atstumtību mājokļu jomā. Par spīti faktam, ka valstis uzrāda atšķirīgus “labas prakses” īstenošanas līmeņus, mēs varam atzīmēt pieaugošu informētību par nozīmīgo lomu, kādu mājokļi spēlē imigrantu un etnisko minoritāšu integrācijas procesā. Ir kļuvis skaidrs, ka telpiskā segregācija, rasistiskā diskriminācija mājokļu tirgū un nestabilitāte mājokļu jomā ir saistīta ar daudzējādiem atstumtības veidiem, kas kavē sabiedriskās attīstības iespējas. Vairākās jaunajās dalībvalstīs ir sākti pasākumi, lai uzlabotu romu mājokļu situāciju; izskatās, ka tie ir saskaņoti valsts centieni.

5. Rasisms un diskriminācija izglītībā

Lielā daļā ES vēl joprojām kopēja parādība ir daļēja vai pat pilnīga segregācija izglītībā. 2005. gadā visā Eiropā veiktās *PISA* izglītības sniegumu izpētes un citu pētījumu analīze un apsekojums skaidri norādīja uz to, ka ārkārtīgi diferencētās un uz segregāciju pamatotās skolu sistēmas ražo un atražo nevienlīdzību.

Nedaudz dalībvalstu ziņoja par izglītības sekmju atšķirību samazināšanos iedzīvotāju vairākuma un dažu migrantu/minoritāšu grupu starpā. Tomēr caurmērā atšķirība sekmju līmenī starp dažādām etniskām grupām vēl joprojām ir ievērojami liela, un dažas grupas, tādas kā romi, īpaši atpaliek zināšanās.

Romu skolēnu stāvoklis

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc romu skolēnu sekmju līmenis atpaliek no vidusmēra, ir fakts, ka daudzās dalībvalstīs tā ir grupa, ko visvairāk ietekmē segregācija un dažādie tiešās un netiešās diskriminācijas veidi. Gan šajā, gan iepriekšējos gados ir veikti pasākumi, lai samazinātu segregācijas, diskriminācijas un sliktā izglītības līmeņa parādību. Tomēr romu skolēnu stāvoklis vēl joprojām ir nestabils; tam nepieciešams pievērst turpmāku uzmanību.

Datu trūkums

Vairākumā ES dalībvalstu iztrūkst sistemātiska rasistisko un diskriminējošo incidentu reģistrēšana izglītības jomā. Turklāt dati par mācību sekmēm attiecībā uz dažādām etniskām grupām vairākumā dalībvalstu ir vai nu tikai daļēji, vai iztrūkst vispār. Tādēļ daudzās dalībvalstīs trūkst ticamas informācijas par tiešās un netiešās diskriminācijas gadījumiem, ko varētu izmantot, piemēram, lai novērtētu un uzlabotu labas prakses pasākumu efektivitāti.

Reliģiskie simboli

Jautājums par reliģisku simbolu izrādīšanas atļaušanu vai aizliegšanu izglītības sfērā ir novedis pie jauniem tiesību aktiem un jaunām debatēm 2005. gadā. Politikas dalībvalstīs svārstās no pilnīga valsts aizlieguma izrādīt jebkādas reliģiskos simbolus valsts skolās līdz pilnīgai skolēnu un skolotāju brīvībai valkāt jebkādas reliģiskos simbolus. Pa vidu tam ir politikas, kas lēmumu atstāj federālo štatu vai individuālu skolu ziņā, vai kas aizliedz tikai noteiktus reliģiskos simbolus, savukārt uz citiem simboliem noteikumi neattiecas.

“Labas prakses” izglītībā

Neseno pētījumu rezultātā par institucionālajām barjerām izglītības nozarē attiecībā uz migrantu un minoritātēm ir secināts, ka selektīvie atbalsta pasākumi vieni paši daudzos gadījumos tikai nedaudz ietekmē migrantu un minoritāšu stāvokļa uzlabojumus. Potenciāls samazināt barjeras un veicināt izglītības sasniegumus drīzāk ir plašākām izmaiņām pretī daudz integrētākai un mazāk diferencētai izglītības sistēmai, ko papildina selektīvie atbalsta pasākumi.

Attiecībā uz selektīvajiem diskriminācijas novēršanas pasākumiem ir plašs instrumentu klāsts, kas tiek piemēroti, lai uzlabotu migrantu un minoritāšu stāvokli izglītības sektorā un apkarotu rasismu un diskrimināciju. Šādi pasākumi ietver informēšanas par daudzveidību un diskrimināciju iekļaušanu izglītībā, individuālā atbalsta sniegšanu skolēniem ar valodas un/vai mācīšanās grūtībām, vai atbalsta programmu nodrošināšanu vecākiem un skolotājiem.

Dažās valstīs ir finanšu programmas vai nu dotāciju vai stipendiju veidā skolēniem, vai kā stimuls uzņēmumiem finansiāli atbalstīt migrantu/minoritāšu izcelsmes bērnus mācību laikā, kā arī ir finansējums projektiem, kas domāti, lai uzlabotu migrantu un minoritāšu stāvokli izglītības sektorā. Dažas dalībvalstis sāk veikt pasākumus pret segregāciju izglītībā, atceļot palīgskološanu un anulējot atsevišķās klases. Citas dalībvalstis veido struktūras sistemātiskai datu vākšanai par rasistiskiem incidentiem un diskriminējošām praksēm.

6. Rasistiskā vardarbība un noziegumi

Pieejamā informācija par 2004.-2005. gadu norāda, ka rasistiskā vardarbība un noziegumi turpina pastāvēt kā problēma 25 ES dalībvalstīs, ar pierādījumiem, ka tā izpaužas dažādos veidos, kas parasti netiek dokumentēti oficiālajos datu vākšanas mehānismos.

Fakts, ka vairākās dalībvalstīs vēl joprojām nav atbilstoši oficiālie kriminālās tiesvedības datu vākšanas mehānismi, lai reģistrētu un padarītu publiski pieejamu informāciju par rasistisko vardarbību un noziegumiem, varētu norādīt uz to, ka gandrīz vai visā ES šī problēma tiek pamesta novārtā. 2004.-2005. gada pārskata periodā oficiālie dati par rasistisko vardarbību un noziegumiem nebija pieejami 5 dalībvalstīs, un proti: Grieķijā, Spānijā, Itālijā, Kiprā un Maltā. Tajā pašā periodā deviņas dalībvalstis tika klasificētas kā tādas, kurām ir “ierobežoti” datu vākšanas mehānismi, kas vai nu bija vairāk koncentrēti uz ierobežotu skaitu veikto izmeklēšanu un lietu izskatīšanu tiesā, vai vāca informāciju vispārīgā nozīmē, nevis īpaši koncentrējoties uz rasistisko vardarbību un noziegumiem, un proti: Beļģija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Ungārija, Nīderlande, Portugāle un Slovēnija.

Savukārt deviņas dalībvalstis tika kvalificētas kā tādas, kurām ir “labi” mehānismi attiecībā uz ziņojumu un noziegumu reģistrēšanu un/vai sistēmas, kas koncentrētas īpaši uz labā spārna ekstrēmisma/naida noziegumu problēmām, un proti: Čehijas Republika, Dānija, Vācija, Francija, Īrija, Austrija, Polija, Slovākija un Zviedrija. Un beidzot tikai divas dalībvalstis – Somija un Apvienotā Karaliste (Anglija un Velsa) tika kvalificētas kā tādas, kurām ir “visaptveroši” mehānismi, kas uzrādīja plašu datu vākšanu, kuri var sniegt arī informāciju par upura raksturojumu.

Tendences

Apskatot vienpadsmit dalībvalstis, par kurām ir pieejami oficiālie kriminālās tiesvedības dati par 2004.-2005. gadu, un aprēķinot vidējās caurmēra procentu izmaiņas pa gadiem attiecībā uz ziņotajiem/reģistrētajiem noziegumiem, var pamanīt šādu tendenci (pamatota uz visiem pieejamajiem datiem par katru dalībvalsti, kas dažos gadījumos aptver tikai 2000.-2004. gadu vai 2001.-2005. gadu): astoņas dalībvalstis šajā periodā piedzīvoja vispārēju augšupejošu tendenci attiecībā uz ziņotajiem/reģistrētajiem rasistiskajiem noziegumiem: Dānija, Vācija, Francija, Īrija, Polija, Slovākija, Somija un Apvienotā Karaliste (Anglija un Velsa); trīs no vienpadsmit dalībvalstīm šajā periodā piedzīvoja vispārēju lejupejošu tendenci attiecībā uz ziņotajiem/reģistrētajiem rasistiskajiem noziegumiem: Čehijas Republika, Austrija un Zviedrija. Tomēr šīs tendences ir jāskaidro piesardzīgi, jo tās tikpat daudz atspoguļo izmaiņas reģistrēšanas praksē katrā dalībvalstī, cik arī faktiskos rasistiskās vardarbības un noziegumu apjomus. Turklāt, tā kā datu vākšana katrā dalībvalstī atšķiras, tendenču salīdzinājumu var veikt tikai dalībvalstīs, nevis to starpā.

Kopumā ņemot – ar dažiem izņēmumiem caurmērā var secināt, ka dalībvalstis ar labi attīstītiem oficiālās kriminālās tiesvedības datu vākšanas mehānismiem tiecas uzrādīt augstākus rasistiskās vardarbības un noziegumu ziņotos/reģistrētos līmeņus, bet dalībvalstis, kurām ir neatbilstoši datu vākšanas mehānismi par rasistisko vardarbību un noziegumiem, sniedz tikai ierobežotu datus vai nesniedz tos vispār.

Informācija no NVO

Ņemot vērā oficiālo datu vākšanas ierobežojumus, neoficiālie NVO avoti pašlaik aizpilda informācijas caurumu attiecībā uz to, “kuras” ir visneaizsargātākās upuru grupas. 2004.-2005. gadā NVO atklāja, ka patvēruma meklētāji, bēgļi un imigranti bija visneaizsargāto grupu vidū, kas piedzīvoja rasistisko vardarbību un noziegumus un, kas satrauc visvairāk, bieži cieta no valsts amatpersonu, tostarp policijas, vardarbības. It īpaši par vairākiem vardarbības gadījumiem, kuros iesaistītas valsts amatpersonas, norādīja NVO no dienviddaļas dalībvalstīm.

Ziņojumi no austrumu un dienvidu dalībvalstīm arī atklāj, ka romi ir īpašs rasistiskās vardarbības un noziegumu mērķis un cieš gan no vispārējās sabiedrības, gan valsts amatpersonu rokas. Savukārt ebreji turpina piedzīvot antisemitiskus incidentus, kas pamatā ir labi dokumentēti gan oficiālajos, gan neoficiālajos avotos. Un, lai gan šī pieredze vēl joprojām netiek pienācīgi dokumentēta, musulmaņi arvien vairāk nonāk NVO uzmanības lokā kā rasistiskās vardarbības un noziegumu upuri.

‘Labas prakses’

Kā pretstats oficiālajiem un neoficiālajiem ziņojumiem par rasistisko vardarbību un noziegumiem 2004.-2005. gadā tika minētas vairākas “labas prakses” iniciatīvas, kas dažādā veidā cenšas risināt šo problēmu. Ņemot vērā nepārtraukto daudzu oficiālo datu vākšanas mehānismu neatbilstību, iepriecinošas ir vairākas iniciatīvas, kas koncentrētas uz praktiskām atbildes reakcijām, lai uzlabotu policijas datu vākšanu par rasistisko vardarbību un noziegumiem. Citas iniciatīvas svārstās no konkrētiem piemēriem par praktisku iejaukšanos attiecībā uz pārkāpējiem vai potenciālajiem pārkāpējiem līdz iniciatīvām, kas fokusētas tieši uz upuri.

7. ES notikumi politikā un likumdošanā

Kā parādīts gada pārskata pēdējā tematiskajā nodaļā, rasisma apkarošana turpina būt Eiropas Savienības visaptverošās darbības joma. Šī darbība izpaužas likumdošanas un politikas pasākumu veidā, kā arī dažādu atbalsta rīcību veidā, lai uzlabotu informāciju un sabiedrības galveno spēlētāju spējas. Lielāko uzmanību ES savā darbībā par rasisma apkarošanu un rasu vienlīdzības veicināšanu visā Eiropas Savienībā turpina pievērst jomām, kas saistītas ar ne-diskrimināciju un vienlīdzību, taisnīgumu, brīvību un drošību.

Vienlīdzība, ne-diskriminācija un sociālā integrācija

2005. gadā Komisija pieņēma Paziņojumu par Ne-diskrimināciju un vienādām iespējām visiem - pamatstratēģiju. Paziņojumam bija pievienots Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes lēmumam par Eiropas “Vienlīdzīgas iespējas visiem” gadu (2007). Eiropas gads-2007 ir centrālais elements pamatstratēģijā, kas domāta, lai nodrošinātu, ka diskriminācija tiek apkarota efektīvi, tiek slavināta daudzveidība un tiek veicinātas vienādas iespējas visiem. Stratēģija paredzēta, lai izpētītu, ko vēl bez cilvēku tiesību uz vienādu attieksmi tiesiskās aizsardzības Eiropas Savienība var darīt, lai novērstu diskrimināciju un veicinātu vienlīdzību.

Romi

Šajā nodaļā ir parādīts, ka romu kopienas stāvokļa problēma Eiropas Savienības politiskajā darba kārtībā vēl joprojām ieņem svarīgu vietu. Eiropas Parlaments ir lūdzis dalībvalstīm un kandidātvalstīm uzlabot valstu likumdošanas un administratīvos pasākumus, lai apkarotu antičigānismu/romafobiju un aizliegtu tiešo un netiešo romu diskrimināciju visās sabiedriskās dzīves sfērās. It īpaši tas aicināja novērst romu diskrimināciju darba tirgū un mājokļu jomā, nodrošinot vienādu piekļuvi veselības aprūpei un izglītības sistēmai, kas aizliedz segregāciju. Eiropas Parlaments arī aicināja Komisiju sagatavot paziņojumu un rīcības plānu par to, kā ES varētu stiprināt savus centienus, lai panāktu uzlabojumus romu ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā integrācijā. Patī Komisija mudināja valstu varas iestādes ņemt vērā romu kopienu vajadzības, kad tās sastāda nacionālos rīcības plānus nodarbinātībai un sociālajai integrācijai.

Pamattiesības

2005. gada aprīlī Komisija pieņēma mehānismu, lai sistemātiski izskatītu visus likumdošanas priekšlikumus par to atbilstību Eiropas Savienības Pamattiesību hartai. Turklāt Komisija iesniedza Padomei priekšlikumus par brīvības, drošības un taisnīguma veicināšanu saskaņā ar nākamo finanšu plānu 2007. līdz 2013. gadam. Lai pilnībā īstenotu Eiropas pilsonības jēdzienu, Komisija ierosina izveidot

pamatprogrammu par pamattiesībām un taisnīgumu. Programma dos iespēju attīstīt darbības ārpus vienas valsts ietvariem (piem., tiesisko sadarbību civillietās un komercietās), ļaus privātām personām un uzņēmumiem apliecināt to civilās un komerciālās intereses citās dalībvalstīs, kā arī centīsies nodrošināt, lai noziegums un noziedznieki nekad nepaliek nesodīti.

Brīvība un drošība

“Hāgas programma”, kas ir spēkā no 2005. līdz 2009. gadam, aptver visus politikas aspektus brīvības, drošība un tiesīguma jomā, kā arī ietver, cita starpā, pamattiesības un pilsonību, integrāciju un cīņu pret terorismu, tiesisko un policijas sadarbību un civillikumu. Tādēļ programma Eiropas Savienības 2005. gada darba kārtībā bija galvenā prioritāte. 2005. gada maijā Komisija prezentēja rīcības plānu un programmas īstenošanas kalendāru. Eiropas Parlamenta atbilde bija no jauna atkārtots paziņojums par tā “noteikto uzskatu”, ka *brīvības, drošības un taisnīguma telpas* izveidošana prasa lielākas saistības no Eiropas un valstu institūcijām veicināt pamattiesību aizsardzību. Rezolūcijā bija uzsvērts, ka Eiropas integrācijas politikai jānodrošina atbilstoša integrācija darba tirgū, tiesības uz izglītību un apmācību, piekļuve sociālajai un veselības aprūpei un imigrantu līdzdalība sabiedriskajā, kultūras un politiskajā dzīvē. Saikne starp integrāciju un diskriminācijas novēršanu tika uzturēta turpmākā *rezolūcijā par legālo un nelegālo migrāciju un migrantu integrāciju*, kur uzsvērts, ka “darbības diskriminācijas, rasisma un ksenofobijas apkarošanai ir integrācijas politikas būtiska sastāvdaļa”.

8. Secinājumi

Šī gada *EUMC* gada pārskatā ir savākta informācija no 25 dalībvalstīm ar atšķirīgu vēsturi un reakcijām uz jautājumiem saistībā ar imigrāciju un etnisko daudzveidību un ļoti atšķirīgām antirasisma un diskriminācijas novēršanas apzināšanās un darbību tradīcijām. Par spīti savāktās informācijas rakstura dažādībai, ir dažas starpnacionālas tēmas, kas izceļas 2005. gadā un ir kopīgas daudzām, bet dažos gadījumos, vairākumam dalībvalstu.

Diskriminācijas esamības atzīšana nodarbinātībā

Lielākā nevienprātība gan izpētē, gan sabiedriskās kārtības debatēs par darba tirgus etnisko sadalījumu un imigrantu un minoritāšu atstumtību un pakļauto situāciju ir koncentrēta ap to, cik lielā mērā šī situācija ir jāizskaidro ar izglītības trūkumu vai citiem trūkumiem migrantu vidū ('piedāvājuma puses' faktori) vai ar atstumtības praksi, ko piekļauj darba devēji un sabiedrības institūcijas ('pieprasījuma puses' faktori). Tardicionāli sabiedrības apziņā dominējošais ir pieņēmums, ka pie tā vainīgi migrantu un minoritāšu kopienām piedēvētie trūkumi, un ļoti bieži tikai tad, kad par diskrimināciju tiek veikta un publicēta izpēte vai speciāla izmeklēšana vai spēkā stājas diskriminācijas novēršanas tiesību akti, vai lietas tiek nodotas tiesai, iepriekšējie vispārējie pieņēmumi par 'piedāvājuma puses trūkumiem' tiek līdzsvaroti, labāk apzinoties atstumtības un diskriminācijas esamību. 2005. gadā tika minēti daži notikumi, kas lika domāt, ka vairāku dalībvalstu politikas veidotāju apziņā pieaug diskriminācijas apzināšanās un vajadzība kaut ko darīt šinī jomā, tostarp jaunas iniciatīvas vākt oficiālo statistiku vai veikt izpēti, kas vēl precīzāk noteiktu problēmas apmēru un veidu.

Viens iemesls tam, ka šī informētība par rasu/etnisko diskrimināciju acīmredzami pieaug, varētu būt Rasu vienlīdzības direktīvas ieviešana, kurai vajadzēja būt transponētai līdz 2003. gada jūlijam. Kā aprakstīts 2. nodaļā par Likumdošanu, 2005. gadā Rasu vienlīdzības direktīvas transponēšanas process bija pabeigts dažās dalībvalstīs (2005. gada beigās Komisija veica analīzi par transponēšanas pareizību), citās dalībvalstīs vēl notiek, bet vairākumā ES dalībvalstu tiesību aktu projekts ir iesniegts parlamentam. Vairākumā dalībvalstu ir ieceltas specializētās iestādes vienlīdzīgas attieksmes veicināšanai, dažām no tām ir dotas pilnvaras uzsākt procesu diskriminācijas upuru vārdā vai atbalstam, kas pārsniedz Rasu vienlīdzības direktīvas pieprasītos obligātos standartus. Ja šīs pilnvaras tiks īstenotas, tas pozitīvi sekmēs direktīvu efektivitāti un arī palīdzēs turpmāk vairot sabiedrības informētību par šo jautājumu.

Vēl viens stimuls sabiedrības informētības vairošanā ir Kopienas Rīcības programma diskriminācijas apkarošanai, kas tika uzsākta pēc divu vienlīdzības direktīvu pieņemšanas. Programma ir paredzēta, lai atbalstītu tādas diskriminācijas apkarošanas darbības, kas pamatota uz rasu vai etnisko izcelsmi, reliģiju vai ticību, invaliditāti, vecumu vai seksuālo orientāciju. Daļa no programmas ir visas ES informācijas kampaņa "Par daudzveidību – Pret diskrimināciju", kas veicina

pozitīvas ziņas par daudzveidības izplatību un sniedz faktus un informāciju par diskrimināciju.⁴

Rasu vienlīdzības direktīvas nevienmērīgā transponēšana

Neskatoties uz pieaugošo informētību par diskrimināciju, dažās jomās problēmas nav atrisinātas. Savā 2005. gada Vienlīdzības un ne-diskriminācijas pārskatā Komisija atzīmē, ka vairākas dalībvalstis noteiktajā laikā nav paziņojušas Komisijai par Rasu vienlīdzības direktīvas transponēšanu, bet 2005. gadā EKT lēma, ka četras valstis nav izpildījušas savas saistības šajā sakarā. Ir jāapsver jautājums, vai šī aizkavēšanās kaut kādā mērā atspoguļo zemo oficiālo prioritāti, kāda diskriminācijas novēršanas jautājumiem ir piešķirta valstu līmenī. Lai gan 2005. gadā gan valstu, gan ES līmenī turpinājās plašas diskusijas par to, cik nozīmīgi ir pasākumi, lai uzlabotu imigrantu “integrāciju” ES dalībvalstīs, izskatās, ka īpašā diskriminācijas novēršanas pasākumu nozīme kā daļa no šī procesa vēl joprojām nav novērtēta. Tomēr, ja netiks risināta diskriminācijas negatīvā ietekme, citi integrācijas pasākumi būs neefektīvi. Piemēram, kā var redzēt 3. nodaļā par Nodarbinātību, 2005. gadā vairākas dažādās dalībvalstīs publicētās izpētes noveda pie līdzīgiem secinājumiem – ka ar izglītību vien nepietiek, lai aizpildītu tukšumu, un pat tie migranti un minoritātes, kuru izglītības kvalifikācija ir līdzvērtīga tai, kāda ir vairākumam, vēl joprojām uzrāda nevienlīdzību darba tirgus sasniegumos. Šādi rezultāti nenoliedz saikni starp nodarbinātību un izglītību, bet drīzāk norāda to, ka varas iestādēm jāveic papildpasākumi, lai veicinātu imigrantu piekļuvi darba tirgum. It īpaši tie norāda, ka nepieciešami pasākumi rasistisku un ksenofobisku attieksmju un diskriminējošu prakšu apkarošanai. Šis jautājums ir īpaši svarīgs, ņemot vērā, ka liels vairums integrāciju sarunu ES valstīs, kas uzņem migrantus, ir balstītas uz ideju, ka integrācija tiek sasniegta caur darba tirgu, bet piekļuve darba tirgum tiek sasniegta caur izglītību.

Datu neatbilstība

Diemžēl efektīva diskrimināciju prakšu noteikšana un risināšana ir to jautājumu vidū, kuri ir atkarīgi no atbilstošu datu pieejamības. Tāpat kā iepriekšējos gada pārskatos, arī šajā pārskatā sniegtā informācija apstiprina, ka daudzās dalībvalstīs vēl joprojām ir neatbilstošas rasistisku un diskriminējošo incidentu reģistrēšanas sistēmas nodarbinātības, mājokļu un izglītības jomā. Relatīvi zemā informētība par diskriminācijas problēmām dažās dalībvalstīs ir saistīta ar faktu, ka vienlīdzības modeļus, kuri norāda uz diskriminācijas esamību, nevar demonstrēt.

Pilsētu nemieri Parīzē, piemēram, pievērta uzmanību faktam, ka daļēji oficiālie dati par nevienlīdzību mājokļu jomā un diskrimināciju nodarbinātībā iztrūkst tādēļ, ka nav izveidotas grupu kategorizēšanas sistēmas. Ja šādu datu par

---

⁴ <http://www.stop-discrimination.info/>

etnisko/nacionālo izcelsmi nav, tas samazina iespēju noteikt nevienlīdzību, pievērst uzmanību aizdomīgajiem tiešās un netiešās diskriminācijas procesiem, kā arī sekmīgi novērtēt politikas pret diskrimināciju. Tas nav tikai nodarbinātības un mājokļu jomas jautājums. 5. nodaļā par Izglītību ir atzīmēts, ka vairākumā ES dalībvalstu iztrūkst rasistisko un diskriminējošo incidentu reģistrēšana izglītības jomā. Turklāt dati par dažādu etnisko/nacionālo grupu sekmēm izglītībā vairākumā dalībvalstu ir pieejami vai nu tikai daļēji, vai nav pieejami vispār. Tāpat kā ar nodarbinātību un mājokļiem, šāda statistika būtu vērtīga, lai iegūtu ticamu informāciju par tiešās un netiešās diskriminācija gadījumiem, kā arī tā varētu ievērojami uzlabot labas prakses pasākumu atbilstību un efektivitāti.

Dalībvalstīm dažreiz patiesi šķiet, ka tām ir pamatots iemesls šādus datus nevākt. Dažas dalībvalstis iebilst, ka izvairīšanās no šādas statistikas ir nevis pasīva nolaidība, bet gan aktīva politika. Piemēram, dažas dalībvalstis par šķērslī etnisko datu vākšanai min ES Padomes 1995. gada Direktīvu par datu aizsardzību, jo tā aizliedz izmantot personīgo informāciju, pēc kuras nosaka vai var noteikt individu.⁵ Bet direktīva īpaši atbrīvo datus, kas ir padarīti anonīmi. Tas šķietami varētu nodrošināt etnisko datu vākšanas iespējamību statistikas nolūkos. Šajā sakarībā ir īpaši svarīgi, ka Francijā Nacionālā komisija par informācijas brīvību (*Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL)*) 2005. gada rekomendācijā paziņoja, ka Francijas datu aizsardzības likumdošana nekavē noteiktas informācijas, kas saistīta ar individu etnisko izcelsmi, "pagaidu" vākšanu vienīgi un tikai diskriminācijas novēršanas nolūkā, ja tiek nodrošināti atbilstoši aizsardzības pasākumi, kas nodrošina statistikas anonimitāti.

2005. gadā bija pazīmes, ka dažas valstis, tostarp Francija, uz etniskās izcelsmes datu reģistrēšanu raugās daudz atsaucīgāk, nekā iepriekš. Piemēram, Francijā tika ziņots, ka dažos oficiālos apskatos tagad tiek izmantotas kategorijas, kas vairāk līdzinās šiem mainīgajiem. Tika arī novērots, ka daži Francijas darba devēji sāk ņemt vērā sava personāla un amatu kandidātu "izcelsmes daudzveidību". 2005. gadā veiktais apsekojums Francijā atklāja, ka saistībā ar diskrimināciju, ko tie izjutuši darba tirgū, 80 procenti absolventu ar melnās Āfrikas un Makgrebas izcelsmi būtu gatavi, ka to etniskā izcelsme tiktu ņemta vērā.⁶

---

⁵ ES Direktīva par datu aizsardzību – 95/46/EK – paragrāfs 26; skatīt http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/law-en.htm (11.05.2006).

⁶ *Enquête sur la France de la diversité* carried out by Sopi, <http://www.sopi.fr/> (11.05.2006).

Nepieciešamība pēc rīcības pret rasistisko vardarbību

Tieši tāpat viens no galvenajiem 6. nodaļas secinājumiem par Rasistisko vardarbību un noziegumiem ir, ka pašlaik vairākumam dalībvalstu ir neatbilstoši un neefektīvi datu vākšanas mehānismi, kas, labākajā gadījumā, var sniegt tikai daļēju priekšstatu par rasistiskās vardarbības un noziegumu apmēru un raksturu. Zināmā mērā neoficiālie datu avoti no tādām iestādēm kā NVO, spēj aizpildīt oficiālās datu vākšanas atstātos tukšumus, bet nevar sagaidīt, ka valsts varētu izmantot tikai šo avotu sniegto informāciju. Pareizāk ir uzdot dalībvalstīm, sekojot Eiropas Komisijas vadībai, piešķirt rasistisko noziegumu datu vākšanai atbilstošu prioritāti, lai uzlabotu kriminālās un sociālās tiesvedības reakciju uz tiem. Uzlaboti oficiālo datu vākšanas mehānismi būtu spējīgi nodrošināt kriminālās tiesvedības aģentūras un politikas veidotājus ar izsmēļošiem datiem, kas ļautu tiem vēl precīzāk novirzīt resursus rasistiskās vardarbības un noziegumu problēmas risināšanai. Vēl viens uzlabotas datu vākšanas labums ir, ka tas sekmēs ziņu, ka rasisms tiek nopietni uzskatīts par sociālo un kriminālo “ļaunumu”.

Uz šī dažādā datu vākšanas fona atšķirīgās ES piekritībās Komisija ar savu 2001. gada Priekšlikumu Padomes pamatlēmumam par rasisma un ksenofobijas apkarošanu⁷ ierosina izveidot Eiropas sistēmu rasistisko un ksenofobisko pārkāpumu sodīšanai. Pamatlēmuma galvenais nolūks ir stiprināt krimināltiesību pasākumus, kas domāti, lai tuvinātu dalībvalstu likumus attiecībā uz rasistiskajiem un ksenofobiskajiem pārkāpumiem. Ja pamatlēmumu pieņems, tas būs solis pareizajā virzienā kopēju rasistiskās vardarbības un noziegumu datu vākšanas obligāto standartu izveidošanā. Pārskata rakstīšanas laikā šis mērķis ir zināmā mērā atlikts, jo dažas dalībvalstis ir izteikušas iebildumus un bažas par priekšlikuma saturu un formulējumu.⁸ Tomēr jautājums vēl joprojām bija ES darba kārtībā un to atkal uzsvēra diskusijās Vīnes konferencē 2006. gadā Austrijas prezidentūras laikā.

Kā ir norādīts 6. nodaļā par Rasistisko vardarbību un noziegumiem, noteiktas imigrantu un etnisko minoritāšu grupas turpina būt īpaši neaizsargātas pret rasistiskajiem un ksenofobiskajiem izlēcieniem – ciešot gan no vispārējās sabiedrības, gan valsts amatpersonu, tostarp policijas, rokas. Šīs neaizsargātās grupas ir patvēruma meklētāji, bēgļi un nelegālie imigranti, romi, ebreji un musulmaņi. Šo grupu neaizsargātību īpaši izceļ tas, ka vairākumā dalībvalstu trūkst skaidras “lejupejošas” atbildes reakcijas no kriminālās tiesvedības varas iestādēm – sākot no policijas līdz tiesu varai – uz rasistiskās vardarbības un noziegumu problēmu. Kā to pierāda atbilstošo oficiālo datu vākšanas par rasistiskās vardarbības un noziegumu parādību neesamības fakts, izskatās, ka lielā ES daļā

---

⁷ Priekšlikums Padomes pamatlēmumam par rasisma un ksenofobijas apkarošanu COM (2001) 664 galīgā versija.

⁸ ES neatkarīgo ekspertu tīkls pamattiesību jautājumos (2005. gada 28. novembris) “Rasisma un ksenofobijas apkarošana ar kriminālo tiesību aktu palīdzību: Situācija ES dalībvalstīs” (*EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights (28 November 2005) ‘Combating Racism and Xenophobia through Criminal Legislation: The Situation of EU Member States’*; <http://criidho.cpd.r.ucl.ac.be/Avis%20CFR-CDF/Avis2005/CFR-CDF.Opinion5-2005.pdf> (11.05.2006).)

upuri nesaņem atbilstošu palīdzību/pakalpojumus no kriminālās tiesvedības sistēmām. Līdz tiks veikta izmaiņas, NVO turpinās aizpildīt tukšumus gan attiecībā uz datiem, gan pakalpojumu sniegšanu vairākās dalībvalstīs.

Pētījumu vērtība

Apstākļos, kad detalizēta oficiālā statistika nav pieejama, bieži īpaša izpēte var sniegt labāku ieskatu etniskajā nevienlīdzībā un tās iemeslos - vai nu tāpēc, ka pētnieki var saņemt sankcionētu piekļuvi daudz detalizētākiem esošajiem oficiālajiem datiem par etnisko/nacionālo izcelsmi nekā sabiedriski ir pieejams, vai tāpēc, ka pētnieki savos piemēros var iekļaut etniskās izcelsmes mainīgos. Īpaša izpēte var aizpildīt zināšanu trūkumu par upuru rasisma un diskriminācijas pieredzi, izceļot tos faktus, kas citādi, ar tiesu lietām, tik viegli nenonāk sabiedrības apziņā. Gadījumi, par kuriem ziņo upuri, tikai daļēji atspoguļo rasisma un diskriminācijas problēmu, jo pastāv daudzi sabiedriskie un institucionālie spēki, kas ietekmē varbūtību, ka upuri par šiem gadījumiem ziņos. Tādēļ viena no metodēm kā iegūt plašāku informāciju ir apsekot tās sociālās grupas, kuras ir visneaizsargātākās pret diskrimināciju. 3. nodaļā par Nodarbinātību ir minēts, ka 2005. gadā šādas upuru pieredzes izpētes tika veiktas sešās dažādās dalībvalstīs – tas ir daudz vairāk, nekā ziņots iepriekšējos gados.

Vēl viens izpētes veids, kas minēts 2005. gadā, ir diskriminācijas pārbaudes, kur līdzvērtīgi atbilstošs darba kandidātu pāris ar minoritāšu un vairākuma izcelsmi tiek sūtīts pieteikties darbā vai meklēt pajumti. Šādu pārbaudu nodarbinātības jomā nopietnākais atbalstītājs ir *ILO*, kas nesenaļā pagātnē pati ir veikusi pārbaudes piecās Eiropas valstīs, bet citās valstīs bijusi par šādu pārbaudu modeli. Pagājušā gada *EUMC* gada pārskatā bija atsaucis uz daudzām diskriminācijas pārbaudēm, kas bija veiktas 2004. gadā, lai gan pamatā tās veica žurnālisti diezgan nelielā mērogā. Šogad par šādām pārbaudēm ziņo ievērojami mazāk. Tomēr divas valstis, proti, Zviedrija un Francija, bija minētas saistībā ar svarīgiem notikumiem, kas skaidri iztrūka *ILO* agrākajās testa programmās. Šo abu valstu varas iestādes iepriekšējos gados dažādu iemeslu dēļ atteicās no iespējas piedalīties šādos eksperimentos, taču 2005. gadā abu valstu valdības uzaicināja *ILO* veikt diskriminācijas pārbaudes programmu vairākās pilsētās, bet par rezultātiem paziņot 2006. gadā. Šādu notikumu attīstību varētu uzskatīt par turpmāku norādi uz to, ka oficiāli tiek atzīta nepieciešamība nopietni risināt diskriminācijas problēmu nodarbinātībā, kā arī datu vākšanas nozīme. Līdzīga attīstība vērojama arī mājokļu pieejamības jomā – gada pārskata 4. nodaļā ir atzīmēts, ka šādu pārbaudes veikšanu apsver Zviedrijas varas iestādes, bet 2005. gadā pētnieki to jau ir veikuši Itālijā un Francijā, kur pārbaudes uzrāda, ka namīpašnieki un izmitināšanas aģentūras pret ārzemniekiem un imigrantiem vēl joprojām izturas savādāk. Pārbaudes turpina būt noderīga metode sabiedrības uzmanības pievēršanai pamatā slēptai problēmai, bet dažās valstīs šādu pārbaudu rezultāti var tikt uzskatīti par pierādījumiem tiesas prāvās.

Segregācijas problēmas risināšana

Segregācija ir jautājums, kas minēts gan gada pārskata izglītības, gan mājokļu nodaļās. Daļēji vai pat pilnīga segregācija izglītībā vēl joprojām ir liela problēma daudzās ES daļās. Kā parādīts 5. nodaļā par Izglītību, 2005. gadā visā Eiropā veiktās *PISA* izglītības sniegumu izpēti un citu pētījumu analīze un apsekojums skaidri norādīja uz to, ka ārkārtīgi diferencētās un uz segregāciju pamatotās skolu sistēmas ražo un atražo nevienlīdzību. It īpaši segregācija un citi diskriminācijas veidi vairākās dalībvalstīs ietekmē romus. Lai gan ir veikti pasākumi, lai samazinātu segregāciju, diskrimināciju un sliktās sekmes izglītībā, romu skolēnu stāvoklis vēl joprojām ir nestabils un prasa turpmāku uzmanību vēl daudzus gadus.

Segregācija ir arī jautājums, kas apskatīts 4. nodaļā par mājokļiem. Migrantu un minoritāšu grupas ir pārāk plaši pārstāvētas zemas kvalitātes mājokļos, kas bieži ir koncentrēti salīdzinoši segregētās ģeogrāfiskajās teritorijās. Tas bieži atspoguļo ne tikai piekļuves trūkumu resursiem, bet arī aktīvu diskrimināciju, kuru demonstrē attiecīgās personas/iestādes. Ja vajadzība pēc aktīvas sociālās desegregācijas politikas tiek caurmērā atzīta kā sociāli vēlama izglītības jomā, tad attiecībā uz mājokļu jautājumu situācija ir sarežģītāka, un ne tikai tāpēc, ka dažreiz minoritātes uzskata, ka dzīvošana sev līdzīgo vidū (saprātīgā koncentrācijā) var nodrošināt zināmu drošību pret rasisma fiziskajām izpausmēm. 2005. gadā vismaz trīs dalībvalstis ziņoja par aktīvām piespiedu sociālās sajaukšanas politikām, ko veica valsts/pilsētu pašvaldības, lai veicinātu ‘integrāciju’ vai ‘sociālo līdzsvaru’. Taču kā secināja 2005. gadā publicētā *EUMC* salīdzinošā mājokļu situācijas pārskata⁹ autori, šādu pasākumu piemērotība nav īsti skaidra. Pirmkārt jau, ‘integrācijas’ ideja ar šādām metodēm var kļūt ārkārtīgi politizēta. Salīdzinošajā pārskatā ir secināts, ka kaimiņu/apkārtnes līmenī pastāv risks, ka aktīvu ‘iedzīvotāju sajaukšanu’ politikas veidotāji var uzskatīt par līdzekli, lai kontrolētu un asimilētu minoritātes pieņemami vienīgā, universālā galvenajā kultūrā un politikā. Pārskatā norādīts, ka ir ļoti maz pamatotu pierādījumu, kas varētu attaisnot piespiedu telpisko sajaukšanu kā piemērotu ceļu uz sociālo integrāciju.

Francijas pilsētu nemieri 2005. gada beigās varētu tikt uzskatīti par tiešu ilgstošas segregācijas rezultātu. Kā informēts 4. nodaļā par mājokļiem, izpēti norāda, ka ārvalstu iedzīvotāji lielā mērā ir pārstāvēti tā sauktajos “pilsētas problēmu rajonos”, kur jauniešu bezdarba līmenis sasniedz 40 procentus. Par spīti tam, ka mājokļu situācijas jautājumam ir piešķirta augsta prioritāte, tiek ziņots, ka sociālā atstumtība ir pieaugusi, jo liela šo iedzīvotāju daļa ir apmetusies perifēriālajos mājokļos, kas atrodas tālu no nodarbinātības un citām iespējām.¹⁰ Nodaļā ir minēta izpēti, kas uzskatāmi parāda plaisu starp imigrantiem un Francijas pilsoņiem attiecībā uz mājokļu apstākļiem – piemēram, salīdzinājumā ar 11 procentiem Francijas

---

⁹ <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/comparativestudy/CS-Housing-en.pdf> (11.05.2006).

¹⁰ *Edgar, B. (2005) Politikas pasākumi, lai nodrošinātu migrantiem un etniskajām minoritātēm piekļuvi pieklājīgiem mājokļiem Skotu pētījumu mājokļu jomā kopīgais centrs, Eiropas Komisija –Nodarbinātības un sociālo lietu DG (Edgar, B. (2005), Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities, Joint Centre for Scottish Housing Research, European Commission - DG for Employment and Social Affairs).*

iedzīvotāju¹¹ puse no Āfrikas izcelsmes iedzīvotāju “dzīvo ļoti sliktos apstākļos”, bet imigranti, it īpaši no Magrebas reģiona, visticamāk dzīvo pārapdzīvotos mitekļos, kur to dzīves vietas mobilitāte ir ierobežota daudz mazākā perimetrā salīdzinājumā ar valsts iedzīvotājiem.¹²

Prakses daudzveidība attiecībā uz reliģiskajiem simboliem

Jautājums par reliģisku simbolu izrādīšanas atļaušanu vai aizliegšanu izglītības sfērā ir novedis pie jauniem tiesību aktiem un jaunām debatēm 2005. gadā. Attiecībā uz izglītību politikas dalībvalstīs svārstās no pilnīga valsts aizlieguma izrādīt jebkādus reliģiskos simbolus valsts skolās līdz pilnīgai skolēnu un skolotāju brīvībai valkāt jebkādus reliģiskos simbolus. Pa vidu tam ir politikas, kas lēmumu atstāj federālo štatu vai individuālu skolu ziņā, vai kas aizliedz tikai noteiktus reliģiskos simbolus, savukārt uz citiem simboliem noteikumi neattiecas. Teorijā reliģisko simbolu aizliegumu varētu klasificēt kā netiešu diskrimināciju, ja vien tā nav pienācīgi attaisnota. Šī jautājuma skaidrojums praksē var atšķirties. Attiecībā uz nodarbinātības jomu vienā dalībvalstī (Dānijā) Augstākā Tiesa izlēma jautājumu ieilgušajā strīdā par tiesībām lielveikalam atlaist darbinieku par galvas lakata valkāšanu reliģisku iemeslu dēļ, nolemjot, ka atļaušana ir attaisnojama un nesatur diskrimināciju. Citā dalībvalstī (Nīderlandē) tika nolemts, ka islāma skolai nav tiesiska pamata atteikt darbu amata kandidātei tikai tāpēc, ka viņa *negribēja* nēsāt galvas lakatu darbā.

Izskatās, ka plaši atšķirīgās dažādo dalībvalstu politisko reakciju pieejas jautājumam par galvas lakatu valkāšanu skolās vai darbā attēlo vienlīdz plašu atšķirību sabiedrības attieksmē pret šo jautājumu. Saskaņā ar 17 nāciju Globālās attieksmes apsekojumu, kas tika veikts 2005. gadā, atbildot uz jautājumu – vai musulmaņu galvas lakatu aizliegšana bija “laba ideja” – tam piekrita 78 procenti Francijas aptaujāto, tikai 29 procenti Apvienotās Karalistes aptaujāto, bet pārējās ES valstis procentuāli ierindojās starp divām šim galējībām.¹³

Juridiskais statuss, vienlīdzība un neaizsargātība

Jautājums par juridisko statusu ir tieši saistīts ar imigrantu un minoritāšu integrācijas un vienlīdzības jautājumiem. Piekļuve darba tirgum ir tieši saistīta ar to, kāda veida darba vai uzturēšanās atļauja ir migrantu strādniekam. Var tikt ietekmētas arī citas tiesības – piemēram, 2005. gadā sabiedrisko diskusiju lokā atkal nonāca gadījums ar strādniekiem bez Austrijas pilsonības, kuriem likumīgi aizliedza iespēju tikt ievēlētiem Austrijas darba padomē. Juridiskais statuss var būt

---

¹¹ GELD (Groupe d'Etude et de Lutte contre les discriminations) 2001, Les discriminations raciales et ethniques dans l'accès au logement social” Note de synthèse n.3.

¹² INSEE, Enquête logement 2002.

¹³ 17 nāciju Globālās attieksmes apsekojums (17 Nation Pew Global Attitudes Survey, Nation Pew Global Attitudes Project, Washington DC, July 2005: <http://www.pewglobal.org> (11.05.2006)).

noteicošais attiecībā uz to, vai migrantiem ir atļauts mainīt darba devējus vai tautsaimniecības nozares. Pat tad, kas trešo valstu iedzīvotāji ir likumīgi un pastāvīgi kādas dalībvalsts iedzīvotāji, likumi un noteikumi ierobežo to piekļuves tiesības nodarbinātībai. Lai gan trešo valstu iedzīvotājiem nevar atņemt nodarbinātības iespējas, pamatojoties, piemēram, uz to etnisko izcelsmi vai reliģiju, tiem var liegt piekļuvi, pamatojoties uz to pilsonības statusu noteiktās darbu kategorijās, īpaši valsts sektorā. (Francijā, piemēram, kādi 7 miljoni amatu – apmēram ceturtdaļa no darbaspēka – paliek aizliegti dažiem, vai pat visiem, nepilsoņiem.). Tāpat viņiem ir aizliegts meklēt darbu citā dalībvalstī.

Runājot par juridiskajiem ierobežojumiem attiecībā uz piekļuvi nodarbinātībai un dažu juridiski nebrīvu migrantu strādnieku neaizsargātību, uzmanība ir jāpievērš Padomes Direktīvai 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kas ir pastāvīgi dzīvojošas personas. Saskaņā ar šo direktīvu pastāvīgi dzīvojošām personām ir tiesības uz piekļuvi darba tirgum uz tādiem pašiem noteikumiem kā pilsoņiem (ja šādas darbības nav saistītas ar iesaistīšanos valsts varas īstenošanā). Tāpat direktīva paredz, ka pastāvīgi dzīvojošām personām ir tiesības uz tādiem pašiem darba apstākļiem un nodarbinātību kā pilsoņiem, kā arī atļauj ierobežotas tiesības uz mobilitāti starp dalībvalstīm tiem trešo valsti pilsoņiem, kuri ir pastāvīgi dzīvojošas personas. Šīs direktīvas īstenošanas termiņš bija 2006. gada janvāris, taču līdz 2005. gada beigām tikai nedaudz dalībvalstis bija paziņojušas Komisijai par direktīvas transponēšanu.

2005. gadā bija vairāki ziņojumi par migrantu strādnieku grupām, kas strādā juridiski nebrīvās situācijās, varbūt ar apakšlīgumu, un ir mazāk spējīgas pretoties pārmērīgai ekspluatācijai. Migranti un bēgļi, kuriem nav pastāvīgā iedzīvotāja statuss, bieži strādā atšķirīgā darba tirgū tādā nozīmē, ka tie nekonkurē ar iedzīvotāju vairākumu attiecībā uz šiem darbiem. Šādos apstākļos tradicionālā diskriminācijas novēršanas aizsardzība ir gandrīz nebūtiska. Būdami ārzemnieki, šie cilvēki var nezināt vietējos algu un darba apstākļu likumus un normas un, nonākot juridiski nebrīvā situācijā, ir mazāk spējīgi atteikties strādāt sliktākos darba apstākļos. Dažreiz pašu valdību rīcības var saasināt situāciju - piemēram - Itālijā, kur 2005. gadā tika ziņots, ka tiesiskās tendences turpinās virzienā, kas vērsts uz imigrantu atstumtību no “normālā” darba tirgus. Turklāt valdības var tieši un apzināti palielināt juridiski nebrīvu strādnieku grupu neaizsargātību, kā gadījumā, kad ar vietējiem Kipras strādniekiem tika noslēgti jauni oficiāli līgumi, kas aizliedz šiem strādniekiem piedalīties jebkurā arodbiedrības vai politiskajā darbībā, piedraudot ar automātisku darba un uzturēšanās atļaujas likvidēšanu. Šinī sakarībā jāatzīmē, ka Padomes Direktīva 2003/109/EK nodrošina *pastāvīgi* dzīvojošām personām biedrošanās brīvību un piederību organizācijai, dalību organizācijā, kas pārstāv darba ņēmējus.

2005. gadā bija vairāki notikumi, kas lika komentētājiem uzsvērt obligāto darba apstākļu standartu saglabāšanas nozīmi tur, kur tiek nodarbināti migranti, lai izvairītos no rasistisko sarunu ģenerēšanas. Divos gadījumos 2005. gadā, divās dažādās valstīs, kur līdzīgas ārzemju strādnieku grupas tika nodarbinātas, lai aizstātu valsts strādniekus un strādātu par zemāku algu un sliktākos darba apstākļos, radās bažas, ka tas izraisīs anti-imigrantu uzskatu pastiprināšanos. Vienā no šīm valstīm, Īrijā, Nacionālā Ekonomikas un sociālo lietu padome atzina, ka

pastāv risks potenciāli pieaugt negatīvai attieksmei pret imigrantiem, un secināja, ka “daudz efektīvāk ir novērst šādu negatīvu dinamiku, saglabājot un uzlabojot standartus ekonomikā un sabiedrībā, nekā censties aizkavēt pašu migrantu ierašanos”.¹⁴

Pasākumi, kas pārsniedz noteiktās diskriminācijas novēršanas prasības

Gada pārskata tematiskajās nodaļās ir minēti daudzi diskriminācijas novēršanas pasākumi, ko ES dalībvalstis 2005. gadā piemēroja, lai uzlabotu migrantu un minoritāšu sociāli ekonomisko, kā arī politisko situāciju. Turklāt pārskatā ir uzsvērtas dažas labas integrācijas prakses, kas pārsniedz pasākumus, ko tradicionāli uzskata par diskriminācijas novēršanas pasākumiem. Piemēram, ir vērts atzīmēt, ka Grieķijā PASOK – Grieķijas sociālistiskā partija, uzaicināja un faktiski ievēlēja trešo valstu pilsoņus par partijas un tās galveno orgānu biedriem. Cita 2005. gada integrācijas pasākumu tēma bija islāma loma Eiropas sabiedrībās. Francijā tika izveidots “*Fondation pour les oeuvres de l’Islam en France*”, kas ir privāta institūcija, ko finansē no privātiem ziedojumiem. Fonda savāktie līdzekļi ļaus izveidot mošejas un apmācību Francijas imamiem, kas tika uzņemts kā svarīgs solis pretī Eiropas islāma versijas radīšanai. Itālijā tika izveidota Konsultatīvā Itālijas islāma padome, kuru vada Iekšlietu ministrs, lai veicinātu institucionālo dialogu ar musulmaņu kopienām Itālijā un uzlabotu zināšanas par integrācijas problēmām.

Cits veids kā pārsniegt tradicionālās diskriminācijas novēršanas prakses ir valstu vai vietējām pašvaldībām sniegt uzņēmumiem pamudinājumu apzināties un uzsākt diskriminācijas novēršanas prakses caur “līgumu atbilstības” pasākumiem. 2005. gadā tika ziņots par divām līdzīgām iniciatīvām. Zviedrijā tika ieviesta politika attiecībā uz diskriminācijas novēršanas klauzulām valsts līgumos, kas uzliek visiem Stokholmas pilsētas līgumslēdzējiem par pienākumu līguma izpildē darboties atbilstoši diskriminācijas novēršanas kritērijiem. Piemēram, ja tiks atzīts, ka atbilstība diskriminācijas novēršanas tiesību aktiem nav ievērota, šie līgumslēdzēji turpmāk nebūs tiesīgi saņemt pasūtījumus no varas iestādēm. (Cita Stokholmas iniciatīva ir iekļaut diskriminācijas novēršanas nosacījumus alkohola tirgošanas licencēs, ko piešķir restorāniem). Apvienotajā Karalistē sešas vietējās varas iestādes Rietumu vidienē kopīgi pārskatīja savus Kopīgos standartus par vienlīdzību valsts pasūtījumos. Tas dod iespēju vietējām varas iestādēm novērtēt, vai pakalpojuma sniedzēji, kas piedalās konkursā par līgumu ar varas iestādi, var demonstrēt atbilstību rasu, dzimuma un invaliditātes vienlīdzības tiesību aktiem, bet kopīgie standarti nozīmē, ka darba devējiem nebūs papildus jāpiepūlas, sadarbojoties ar dažādām vietējām varas iestādēm.¹⁵

¹⁴ Nacionālā Ekonomikas un sociālo lietu padome (2005) NESK Stratēģija 2006: Cilvēki, ražīgums un mērķis (*People, Productivity and Purpose, No. 114.*)

¹⁵ Dokumentu var lejupielādēt no: http://www.cre.gov.uk/council_contracts.pdf (09.03.2006).

9. Atzinumi

Vispārējs komentārs

Visumā situācija 2006. gadā attiecībā uz *EUMC* izteiktajiem atzinumiem tās 2005. gada pārskata 2. daļā nav mainījusies. Tādēļ *EUMC* vēl joprojām aicina, lai vairākumā ES dalībvalstu tiktu izveidotas vēl efektīvākas un visaptverošākas datu vākšanas sistēmas, tostarp pārraudzības, pārskatīšanas un novērtēšanas mehānismi. Pozitīvi ir tas, ka *EUMC* ir pieredzējis, ka Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK) zināmā mērā sāk ietekmēt politikas veidotāju domāšanu attiecībā uz to, ka dati ir nepieciešami, lai atbalstītu nacionālo tiesību aktu noteikumu un atbalsta pasākumu novērtējumu un ietekmi.

Uzlabota politiku saskaņošana, lai risinātu datu trūkuma jautājumu

EUMC uzskata, ka starpdepartamentu darba grupām, kas risina rasisma jautājumus, būtu jāsaņemas savas darbības, lai darbā iesaistītu valsts iestādi vai iestādes, kurām uzdots vākt un analizēt datus par rasismu, tādās kā valsts statistikas birojus, statistikas grupas policiju vienībās, rasu vienlīdzības iestādes vai tām līdzvērtīgas iestādes. Politikas iniciatīvai ir jāpiešķir atbilstoši resursi, bet integrētai pieejai ir jābūt par tās normu.

EUMC arī uzskata, ka valdībām ir jāieceļ vai jāizveido rasisma datu saskaņošanas mehānisms. Šim saskaņošanas mehānismam būtu jādarbojas kā pilna apjoma apkalpošanas punktam (*one stop shop*) visiem pieejamajiem valstu datiem saistībā ar rasismu, kurus savākušas dažādas amatpersonas un valsts atbalstīti/atzīti uzticami neoficiālie avoti.

Turklāt, ja rasisma datu vākšanas un analizēšanas uzdevumi nav uzticēti īpašai iestādei vai iestādēm, tie ir jāuztic atbilstošai iestādei vai iestādēm, tādām kā valsts statistikas biroji, policiju vienības, rasu vienlīdzības iestādes vai tām līdzvērtīgas iestādes.

Valsts līmeņa apmācība rasu diskriminācijas un rasistiskās vardarbības datu vākšanā

EUMC uzskata, ka ES valdībām un Eiropas Komisijai ir jāveicina apmācība par datu vākšanu galvenajās nodarbinātības, izglītības, mājokļu un rasistiskās vardarbības politikas jomās, kā arī jāizveido apmācību moduļi, lai attīstītu zināšanas un sekmētu kopīgu ziņošanas standartu un pamatnorāžu nostabilizēšanos valsts līmenī. Šos pasākumus jāatbalsta Eiropas Komisijas plānotajai rokasgrāmatai par diskriminācijas lielumu.

Diskriminācijas pārbaudes

EUMC aicina tās dalībvalstis, kas to vēl nav izdarījušas, pievienoties *ILO* programmai un izmantot *ILO* īpašās zināšanas diskriminācijas pārbaudēs nodarbinātībā.

EUMC aicina dalībvalstis apmācīt cilvēkus veikt diskriminācijas pārbaudes. Papildu tam dalībvalstīm vajadzētu apsvērt iespēju izveidot struktūras, kas specializējas pārbaudēs, lai attīstītu īpašās zināšanas un spējas veikt diskriminācijas pārbaudes sistemātiskā un regulārā veidā. Pārbaudu galvenās politikas jomas ir nodarbinātība un profesija, izglītība, mājokļi un pajumte, veselības aprūpe un piekļuve precēm un pakalpojumiem.

Pozitīva rīcība

Rasu vienlīdzības direktīva pieļauj pozitīvu rīcību, lai praksē nodrošinātu pilnīgu vienlīdzību. Pozitīva rīcība būtībā nozīmē īpašu pasākumu spēkā uzturēšanu vai pieņemšanu, lai novērstu vai kompensētu netaisnību, kas saistīta ar rasu vai etnisko izcelsmi.

EUMC aicina dalībvalstis padarīt pozitīvas rīcības pasākumus par rasu vienlīdzības politiku neatņemamu sastāvdaļu, izklāstīt rīcības veidu un periodiski un publiski ziņot par pieņemto pasākumu ietekmi.

Dalībvalstīm arī jāuzsāk informācijas kampaņas, kas izskaidro iemeslus pozitīvas rīcības veikšanai un atbalsta labāku un daudz plašāku izpratni par jēdzienu, praksi un tās sniegtajiem labumiem.

Prakse attiecībā uz reliģiskiem simboliem

EUMC uzskata, ka dalībvalstīm ir svarīgi, neatkarīgi no to izdarītajām politiskajām izvēlēm, skaidri un tādā veidā, kas nenoved pie ietekmēto indivīdu vai kopienu, kurām tie pieder, nozākāšanas, izskaidrot iemeslus šādu politikai un tās sniegtos labumus sabiedrībai kopumā.

EUMC atzinums ir, ka dalībvalstīm ir jāpārskata to politikas attiecībā uz reliģiskajiem simboliem, lai nodrošinātu, ka šīs politikas atbilst ne-diskriminēšanas un vienlīdzības tiesību aktiem un principiem.

EUMC arī uzskata, ka dalībvalstīm ir jāveic izpēte un pārraudzība, lai novērtētu, kādu ietekmi šīs politikas atstāj uz izglītību un nodarbinātību, kā arī uz plašākiem politikas mērķiem sabiedrības saliedētībai un sociālajai integrācijai. Ietekmes novērtējuma rezultātiem ir jābūt publiskiem; tie jālieto pēc vajadzības, lai pārskatītu politiku.

Imigrantu stāvoklis

EUMC pievienojas Eiropas Komisijas aicinājumam dalībvalstīm transponēt Padomes Direktīvu 2003/109/EK par trešo valstu iedzīvotāju, kas ir pastāvīgi dzīvojošas personas, statusu, un pievērš uzmanību faktam, ka direktīvas īstenošanas termiņš bija 2006. gada janvāris, bet līdz 2005. gada beigām tikai nedaudz dalībvalstis bija informējušas Komisiju tās transponēšanu.

Sadarbība starp Eiropas Parlamentu, ES konsultatīvajām iestādēm un valstu parlamentiem

EUMC uzskata, ka viens no darbības laukiem ir nodrošināt, lai vietējās un reģionālās varas iestādes vēl mērķtiecīgāk dalās ar Eiropas Parlamentu savās īpašajās zināšanās un pieredzē, lai atbalstītu tā pārbaudes funkcijas. Tādēļ Eiropas Parlamentam ir jāapsver iespēja par svarīgāko Reģionālās komitejas (*CoR*) un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas (*EESC*) biedru piedalīšanos dažās tā neformālajās starpgrupās.

Eiropas Parlamentam ir regulāri jāiesaista *CoR* un *EESC* biedri tādu lietu izskatīšanā, kas saistītas ar rasismu, un vairāk jāuzsver, kādu ietekmi informācija par politikām atstāj vietējā un reģionālajā līmenī.

Eiropas Parlamentam ir arī jāapsver iespēja regulāru kopīgu parlamentāro sanāksmju ar valstu parlamentiem ietvaros apspriest datu vākšanu un papildinošās politikas pret rasismu un rasu diskrimināciju.

Nacionālie rīcības plāni pret rasismu (NRP)

uzskata, ka visām ES dalībvalstīm ir jāizstrādā un jāīsteno Nacionālie rīcības plāni rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un saistītās neiecietības apkarošanai, bet tām dalībvalstīm, kuras jau ir izstrādājušas NRP trīs gadu vai ilgākam periodam, plāni ir jāpārskata un jānovērtē to ietekme, lai uzlabotu to efektivitāti.

Nacionālajiem rīcības plāniem pret rasismu jābūt pakļautiem valdības starpdepartamentu saskaņošanai, pilsoniskās sabiedrības un sociālo partneru padomiem un regulāriem pārskatiem. Tajos jābūt iekļautam datu vākšanas komponentam, kā arī tiem, kā minimums, jābūt saistītiem ar un jārisina šādas politikas jomas:

un

Nodarbinātības stratēģijas

Valstīm ir jāsniedz publisks ziņojums par progresu saistībā ar Nacionālā rīcības plāna pret rasismu progresu. Tām valstīm, kurās NRP ir izveidoti, ir jāsniedz gada īstenošanas pārskats par aspektiem un ietekmi saistībā ar tās politiku. Šie pārskati jāiesniedz Parlamentam, kā arī tiem jābūt pieejamiem sabiedrībai.